

WORKING PAPER č. 04/2010

Politicko-rozpočtový cyklus v České republice a v Rakousku

Jitka Doležalová

červen 2010

Řada studií Working Papers Centra výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky je vydávána s podporou projektu MŠMT výzkumná centra 1M0524.

ISSN 1801-4496

POLITICKO-ROZPOČTOVÝ CYKLUS V ČESKÉ REPUBLICE A V RAKOUSKU

Abstract:

We investigate the political-budget cycle in the Czech republic in 1995–2008 and Austria in 1988–2008. Political-budget cycle is defined as a deliberate recurring manipulation of fiscal policy by a government. Policymakers exploit it to get reelected. Political-budget cycle appears in the form of higher public expenditures, lower taxes or larger budget deficits. It can lead to ineffective allocation of resources in economy. Our econometric analysis proved incidence of political-budget cycles in both economies. Standard model of political-budget cycle was modified in a case of only one economy.

Abstrakt:

Cílem studie je ověřit výskyt politicko-rozpočtového cyklu v České republice v letech 1995–2007 a v Rakousku v letech 1988–2008. Politicko-rozpočtový cyklus je definován jako opakované cílené zneužití fiskální politiky vládou za účelem jejího znovuzvolení. Projevuje se nárůstem veřejných výdajů, poklesem daní či prohloubením rozpočtových deficitů. Vláda tímto chováním přispívá k neefektivní alokaci zdrojů v ekonomice. Ekonometrická analýza prokázala výskyt politicko-rozpočtového cyklu v České republice i Rakousku. Použitý model vyšel ze standardních studií o politicko-rozpočtovém cyklu a byl upraven tak, aby vyhovoval zkoumání změn ve fiskální politice pro případ jediné země.

Recenzoval:

doc. Ing. Libor Žídek, Ph.D.

1. ÚVOD

Cílem tohoto working paperu bude ověřit, zda v České republice v letech 1995–2007 a v Rakousku v letech 1988–2008 docházelo k iniciaci politicko-rozpočtového cyklu ze strany jejich vlád. Rozdíl v použitých délkách časových řad bude vycházet z odlišností v historickém vývoji a dostupnosti statistických dat. První roky po pádu komunismu budou u České republiky zanedbány, protože v nich probíhaly zásadní politické a ekonomické změny, které ze své podstaty účelovou manipulaci ekonomikou před volbami vylučují. Pro rok 2008 v jejím případě chyběla některá z dat. Empirický výzkum bude úmyslně zaměřen vždy na jednu zemi. Použity budou různé vysvětlující proměnné, které budou mít za cíl vysvětlit příčiny kolísání rozpočtových deficitů v dané zemi. Model politicko-rozpočtového cyklu bude odhadnut pomocí metody nejmenších čtverců (OLS).

Politicko-rozpočtový cyklus je definován jako opakované cílené zneužití fiskální politiky vládou za účelem jejího znovuzvolení. Zneužití fiskální politiky se může projevit nárůstem veřejných výdajů, poklesem daní či prohloubením rozpočtových deficitů.

V krátkém období může záměrná fiskální expanze, kterou vláda provede před volbami, vychýlit ekonomiku z její rovnováhy. Rostoucí agregátní poptávka má za následek zvýšení produktu (resp. pokles nezaměstnanosti) a cenové hladiny. Pokud se v ekonomice prosazují autoregulační mechanismy trhu, dojde po určitém čase k navrácení produktu (resp. nezaměstnanosti) na jeho původní úroveň při vyšší cenové hladině. Empirické studie, které se v souvislosti s volebním cyklem zabývaly chováním těchto tří makroekonomických agregátů, dospěly k závěru, že právě cenová hladina má tendenci v povolebním období narůstat. Vztah mezi vývojem HDP (resp. nezaměstnanosti) a volbami nebyl jednoznačně potvrzen. Tyto studie však byly publikovány v 70. a 80. letech 20. století a předpokládaly, že vlády mohou uplatnit svůj vliv na monetární politiku.

Z dlouhodobého hlediska může opakovaná iniciace politicko-rozpočtového cyklu vést k neschopnosti vlád vymanit se z rostoucích rozpočtových deficitů. Zadlužení státu se tímto zvyšuje. Deficity státních rozpočtů jsou hrazeny především pomocí státních dluhopisů s různou délkou splatnosti. Státní dluhopisy jsou nabízeny domácím i zahraničním subjektům. Zvyšující se počet vydaných státních dluhopisů může vyústit v růst úrokových sazeb. Stát vyššími úroky z dluhopisů motivuje ekonomické subjekty k jejich koupi. V portfoliích ekonomických subjektů pak zbývá méně volných peněžních prostředků pro firemní investice. Nižší míra investic je ekonomy chápána jako překážka technologického pokroku. Jejím důsledkem je menší produktivita výrobních faktorů, která zhoršuje konkurenceschopnost ekonomiky. Politicko-rozpočtový cyklus tedy může přispívat k působení tzv. efektu vytěsnění, který nepříznivě ovlivňuje výkonnost ekonomiky.

Dopady politicko-rozpočtového cyklu v dlouhém období ovšem dosud nebyly empiricky ověřeny.

V druhé kapitole working paperu bude charakterizován politický systém České republiky a Rakouska. Třetí kapitola se bude zabývat teoretickým a empirickým vývojem výzkumu politicko-rozpočtového cyklu. Blíže budou popsány závěry studií, jejichž modelový rámec bude použit pro ověřování výskytu politicko-rozpočtového cyklu v České republice a Rakousku. Ve čtvrté kapitole bude popsán odhadovaný model politicko-rozpočtového cyklu včetně jeho jednotlivých komponent a zdrojů dat. Následně budou zhodnoceny dosažené výsledky modelů politicko-rozpočtového cyklu. Získané poznatky budou shrnuty v závěru textu.

2. POLITICKÝ VÝVOJ V ČESKÉ REPUBLICĚ A RAKOUSKU

Následující dvě podkapitoly se budou věnovat stručnému nastínění politického vývoje v České republice a Rakousku. Popsány budou výsledky jednotlivých parlamentních voleb, typy vlád, které z nich vzešly i úspěšnost jejich fungování. Vymezeny budou základní tendence volebního a stranického systému obou zemí. Tyto informace budou důležité pro nejen pro fázi tvorby modelu politicko-rozpočtového cyklu, ale i pro interpretaci jeho výsledků.

2.1. Parlamentní volby v České republice

Formální základy politického systému České republiky byly vymezeny Ústavou z roku 1993. V samostatné historii České republiky se dosud uskutečnilo celkem pět parlamentních voleb. Pouze tři z nich se však stanou součástí zkoumaného modelu politicko-rozpočtového cyklu (s přihlédnutím k časovým zpožděním a diferenciaci dat). Konkrétně se bude jednat o parlamentní volby v roce 1998, 2002 a 2006.

Parlamentní volby v České republice probíhaly dle principů poměrného volebního systému. Stanovená 5 % klauzule pro vstup do poslanecké sněmovny umožnila působit v tomto zákonodárném orgánu státu v průměru pěti politickým subjektům. Nastavení volebního systému se ve spojitosti s výsledky voleb stalo příčinou dlouhodobé neschopnosti politických stran vytvořit vlády se silným politickým mandátem. Vlády byly slabé a ideologicky heterogenní. V poslanecké sněmovně se opíraly o menšinu poslaneckých mandátů nebo byly závislé na hlasování jednoho či dvou poslanců, na jejichž vůli spočívala stabilita vlády i celého politického systému. Pravicová vláda, která se formuje po parlamentních volbách roku 2010, je po vládě všešlé z federálních voleb v roce 1992 teprve druhou, která se může spolehnout na pohodlnou většinu v parlamentu. Problémem českého politického systému byl rovněž nulový koaliční potenciál Komunistické strany Čech a Moravy (KSČM), která ve volbách stabilně získávala okolo

10 % hlasů. Její neochota reformovat se z ní učinila nedůvěryhodného politického partnera a komplikovala tímto jednotlivá povolební vyjednávání. Druhá česká levicová strana, Česká strana sociálně demokratická (ČSSD), tímto v podstatě neměla vhodného koaličního partnera. Malé politické strany, které překročily hranici vstupu do poslanecké sněmovny, se zpravidla udržely u moci jediné volební období. Spojením s větší politickou stranou se v rámci vládní koalice odklonily od svého volebního programu a ztratily tímto podporu svých voličů.

Slabá politická kultura, odhalení politických afér a skandálů či klientelismus, to vše vzdalovalo občany České republiky od politického dění a odrazovalo je od aktivní participace na politice. Značná voličská volatilita posilovala důležitost přesvědčení nerozhodnutých voličů ze strany politických stran. Ty si v čase osvojovaly postupy politického marketingu. Volební účast se v České republice stabilizovala na úrovni 60 %.

První parlamentní volby se v samostatné České republice konaly v roce 1996. Zvítězila v nich Občanská demokratická strana (ODS). Druhý nejvyšší počet hlasů získala od voličů ČSSD. Úspěch ve volbách z ní směrem do budoucna učinil druhý nejvýznamnější subjekt české politické scény a hlavního politického rivala ODS. Po volbách byla sestavena pravicově orientovaná vláda, která byla složena ze tří subjektů: ODS, KDU-ČSL a ODA. Menší koaliční partneři si během povolebního vyjednávání vynutili uplatnění stejného vlivu ve vládě, jako měla nejsilnější ODS. Toto opatření však nevedlo k původně zamýšlenému odstranění napětí mezi koaličními partnery. Vláda měla v parlamentu navíc pouze menšinovou podporu. Její postavení bylo poměrně slabé. V průběhu volebního období se KDU-ČSL posunula více do středu ideologické škály a začala na půdě poslanecké sněmovny otevřeně spolupracovat s opoziční ČSSD. ODS i ODA následně zasáhla vlna korupčních skandálů. Tyto faktory společně s propuknutím měnové krize přispěly na konci roku 1997 k pádu koaliční vlády (Pšeja, 2005, Novák, Lebeda, 2004).

Na počátku roku 1998 byla prezidentem republiky jmenována dočasná vláda úřednického charakteru. Podporu v poslanecké sněmovně získala díky hlasům poslanců ČSSD. Sociální demokracie vládu tolerovala za předpokladu, že budou již na červen roku 1998 vypsány předčasné parlamentní volby. ČSSD ani rozštěpená ODS nechtěly připustit, aby prozatímní vláda učinila některá důležitá nenávratná opatření (Novák, Lebeda, 2004). Hlavním cílem vlády byla stabilizace ekonomiky, která se propadala do recese.

Vítězem předčasných voleb v roce 1998 se stala ČSSD, která vytvořila jednobarevnou menšinovou vládu. Její jednání vyplývalo z neochoty připustit návrat nereformované KSČM k moci a z přetrvávající osobní nevráživost mezi čelními představiteli pravicových stran. ODS se jako

druhá nejsilnější politická strana vzešlá z voleb rozhodla vládu ČSSD tolerovat na základě tzv. opoziční smlouvy. Menší politické subjekty zareagovaly na tuto dohodu vytvořením tzv. Čtyřkoalice, která však neměla dlouhého trvání. Na podzim roku 1999 se levicová vláda ocitla v krizi. Výhodiskem z ní se stal tzv. toleranční patent, který z ČSSD a ODS učinil skutečnou parlamentní koalici. Menšinová vláda ČSSD díky němu přetrvávala ve svém úřadu až do konce volebního období (Pšeja, 2005, Novák, Lebeda, 2004, Malíř, Marek, 2005).

V parlamentních volbách v roce 2002 se pak ČSSD podařilo obhájit volební vítězství. Tentokrát se rozhodla sestavit vládu společně se středově orientovanou KDU-ČSL a pravicovou Unií svobody (US). Jednalo se o značně ideologicky heterogenní uskupení, které se v poslanecké sněmovně opíralo o nejmenší možnou většinu se 101 mandáty. Vláda se ukázala jako velmi nestabilní. V jejím čele se během čtyřletého období vystřídal hned tři předsedové z řad ČSSD. Pravicová US jako malá politická strana neměla na vládní úrovni velký vliv, vzdala se svého volebního programu, což vedlo k její politické marginalizaci. KDU-ČSL se s blížícími volbami ve svých názorech posunula opět směrem doprava.

Výsledky parlamentních voleb v roce 2006 navrátily zpět k moci pravicovou ODS. Přestože se ČSSD podařilo získat více voličských hlasů než v předchozích volbách, umístila se až za ní. Předvolební klání se neslo v duchu zachování sociálních jistot versus snížení daňové zátěže voličů a bylo poznamenáno politickými aférami. Zaměřilo se především na nerozhodnuté voliče, jejichž hlasy byly pro úspěch ČSSD i ODS klíčové. Sestavování pravicové vlády probíhalo po mnoho týdnů. Důvodem bylo naprosto identické rozložení mandátů pravicových a levicových stran v poměru 100:100. Vláda byla nakonec sestavena až po odchodu dvou poslanců z klubu ČSSD. Koaliční vládu ODS vytvořila společně s KDU-ČSL a nově se Stranou zelených. Vláda neměla v poslanecké sněmovně ani nejmenší možnou většinu 101 mandátů, a proto se při každém hlasování musela spoléhat na rozhodnutí nezařazených poslanců. Snaha vlády provádět ekonomické reformy (především v oblasti zdravotnictví) byla terčem kritiky a nespokojenosti některých poslanců stran vládní koalice. Vyvrcholila jejich vystoupením z domovských politických stran a narušila velmi křehkou stabilitu této vlády. Na jaře roku 2009 byla vládě na půdě poslanecké sněmovny úspěšně vyslovena nedůvěra, která vedla k jejímu zániku. Nové parlamentní volby se měly uskutečnit na podzim roku 2009, ovšem jejich právoplatnost byla napadena u Ústavního soudu. Volby tak byly politiky odloženy až na řádný termín roku 2010. Více než na rok tedy byla správa státu svěřena do rukou úřednické vlády, jejíž členové byli vybráni původními stranami pravicové vládní koalice.

V parlamentních volbách v roce 2010 zvítězila ČSSD. Postrádala však vhodného partnera, s nímž by mohla vést povolební vyjednávání. Toho

se ujala ODS, přestože utrpěla v parlamentních volbách největší ztrátu volebních hlasů ve své historii. Spolu s nově vzniklými politickými stranami TOP 09 a Věci veřejné totiž mohla disponovat dostatečnou nadpoloviční většinou mandátů v poslanecké sněmovně. Původní strany pravicové koalice KDU-ČSL a Strana zelených zcela ztratily důvěru voličů a do poslanecké sněmovny se nedostaly.

Tabulka č. 1: Ukazatele kvality správy v České republice v letech 1996–2008

	1996	1998	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Rozsah demokracie	0,97	0,95	0,72	1,00	1,04	0,97	0,92	0,98	0,98	1,02
politická stabilita	0,98	0,78	0,60	0,97	0,87	0,67	0,75	0,85	0,83	0,93
výkonnost vlády	0,81	0,71	0,76	0,91	0,77	0,75	1,01	1,07	0,99	1,07
kontrola korupce	0,58	0,45	0,29	0,35	0,40	0,36	0,44	0,32	0,26	0,37

Poznámka: Ukazatele kvality správy nabývají normalizovaných hodnot od -2,5 (nejhorší výsledek) do +2,5 (nejlepší výsledek). Mají agregovanou podobu. Jsou sestavovány především pomocí tzv. měkkých dat, která jsou založena na subjektivních názorech, vyplývajících z výzkumů veřejného mínění nebo prezentovaných domácími (resp. zahraničními) odborníky či investory.

Zdroj: World bank, (2009)

Společným charakteristickým rysem českých vlád tedy bylo jejich slabé postavení. Vyplývalo buď z chování politických stran zastoupených ve vládních koalicích, nebo z počtu poslaneckých mandátů, které vlády získaly v parlamentních volbách. Tento vývoj je kvantifikován v ukazatelích kvality veřejné správy, které vydává Světová banka. Potvrzuje, že zhoršení politické stability bylo v České republice doprovázeno zhoršenou výkonností vlád, kdy oba ukazatele měly tendenci společně klesat. Hodnoty ukazatele politické stability značně kolísaly, a to v rozmezí 0,6 až 1 bodu. Výkonnost vlád se však v posledních sledovaných letech zlepšovala. Nejnižší hodnoty přířkla Světová banka ukazateli kontroly korupce.

2.2. Parlamentní volby v Rakousku

Politický systém Rakouska prošel v posledních dvaceti letech zásadní proměnou. Do 80. let minulého století se Rakousko vyznačovalo v podstatě bipartistickým fungováním stranické soutěže (Strmiska a kol. 2005). Stranickému systému dominovaly dvě politické strany: Socialistická strana Rakouska (SPÖ) a Rakouská lidová strana (ÖVP), které navázaly na svoji předválečnou tradici. Obě strany v parlamentních volbách usilovaly o získání takového počtu hlasů, který by jim umožnil schvalovat zákony ústavní většinou. Vládly buď ve velké koalici, nebo každá samostatně. Vedle SPÖ a ÖVP měly v Národní radě Rakouska své zastoupení také Komunistická strana Rakouska (KPÖ) a Svobodomyšlná strana Rakouska (FPÖ). KPÖ se podílela na zákonodárné moci pouze v 50. letech. Následně již nikdy

nepřekročila volební práh 4 %, který byl nezbytný pro vstup do rakouského parlamentu. FPÖ podporovalo pouze okolo 6 % voličů, což značně omezovalo její případný koaliční potenciál. SPÖ i ÖVP se opíraly o relativně velkou voličskou základnu. Vysoká míra participace Rakušanů na politice vedla k vysoké volební účasti a k nízké voličské volatilitě. Volební účast dosahovala v Rakousku v letech 1945–1986 v průměru 94 %. Politický systém Rakouska byl proto považován za velmi stabilní.

Po parlamentních volbách v roce 1986 se však díky změnám uvnitř rakouské společnosti začal stranický systém měnit. Od bipartismu se posunul směrem k umírněnému pluralismu, v němž dvě nejsilnější politické strany SPÖ a ÖVP bojovaly o pouhý zisk relativní většiny volebních hlasů (Strmiska, kol., 2005). V roce 1986 vstoupili do Národní rady Zelení a spolu s etablovanou FPÖ významně ovlivňovali politickou soutěž. FPÖ se pod vedením svého nového předsedy Jörga Haidera uchýlila k prosazování nacionálně orientované a populistické politiky. V letech 1986–1999 odčerpala SPÖ i ÖVP značnou část voličů. Pokles voličské přízně přinutil obě strany k inovaci svých volebních programů tak, aby postihly nové trendy v rámci rakouské společnosti (Hloušek, 2008). Rychleji se s touto situací vypořádala ÖVP, které se na ideologické škále posunula více doprava a stala se konkurentem FPÖ.

Rakouští voliči se aktivně podíleli na politickém dění ve stále nižší míře. Důvodem nebyl pouze jejich nový životní styl a s ním související pokles potřeby sociálního zařazení, ale také výskyt řady politických afér a skandálů, které podlomily důvěru rakouských voličů v politiku. Mobilita rakouských voličů mezi jednotlivými politickými stranami rostla a dosahovala úrovně 20 %. Velký počet nerozhodnutých voličů před volbami nutil lídry politických stran k posílení jejich politického marketingu. Získání hlasů nerozhodnutých voličů pro ně bylo zvláště důležité, pokud o pořadí politických stran ve volbách rozhodovalo pouhých několik set hlasů. Volební účast klesla k 80 %. Přesto Rakousko zůstalo jednou ze zemí s nejvyšší volební účastí v Evropě.

Parlamentní volby v roce 1990 vyhrála SPÖ. ÖVP zasáhl výrazný pokles voličských hlasů, které se přesunuly ve prospěch FPÖ (Hloušek, 2008). Strana Zelených přesně zopakovala zisk volebních hlasů z předčasných parlamentních voleb roku 1986. Po volbách vytvořily společný vládní kabinet SPÖ a ÖVP, přičemž určující vliv na hospodářskou politiku v něm měla SPÖ v čele s Franzem Vranitzkým. Tato vládní koalice pokračovala ve spolupráci i po parlamentních volbách v roce 1994, kdy již během předvolební kampaně předseda ÖVP vyloučil možnou povolební spolupráci s FPÖ. Velká koalice SPÖ a ÖVP však ve volbách ztratila svoji ústavní většinu, která jí umožňovala schvalovat klíčové zákony. Probíhající krize uvnitř ÖVP vynesla na post jejího předsedy Wolfganga Schüssela. Schüssel začal usilovat o větší vliv své strany na chod vládní koalice a na parlamentní

úrovni otevřeně spolupracovat s opoziční FPÖ. Spory vládních politických stran rovněž vyostřil rozdílný názor na zadlužování státu. ÖVP chtěla zabránit dalšímu prohlubování rozpočtových deficitů, kdežto SPÖ úspory ve veřejných výdajích odmítala. Rozkol vládní koalice vedl k vypsání předčasných parlamentních voleb v roce 1995. Ty posílily pozici SPÖ a ÖVP na úkor zbylých opozičních stran a obnovily jejich ústavní většinu o jeden jediný hlas. Nová vláda přistoupila k zavedení úsporných balíčků, které měly snížit deficit státního rozpočtu pod 3 % HDP. Reformní úsilí však vládě vydrželo pouze v prvních dvou letech jejího působení v úřadě.

V řádných parlamentních volbách, které se konaly v roce 1999, opět zvítězila levicová SPÖ. Dosáhla však - co do počtu získaných volebních hlasů - svého do té doby nejhoršího výsledku (Hloušek, 2008). Druhé místo obsadila FPÖ, která ve volebním klání předstihla ÖVP o pouhých 415 hlasů. Šance předsedy SPÖ Viktora Klimy na obnovení velké koalice společně s ÖVP se záhy ukázaly jako mizivé. Rakouský prezident proto jmenoval pravicovou vládu složenou z ÖVP a FPÖ. Její vznik vzbudil vlnu mezinárodního odporu, který byl formalizován bilaterálními sankcemi ze strany Evropské unie. Důvodem obav Evropské unie bylo ideologické zaměření krajně pravicové FPÖ, které se netajila svými xenofobními či rasistickými názory. Sankce uvalené na Rakousko však byly po osmi měsících bez stanovení dalších podmínek zrušeny. Pravicová koalice ÖVP a FPÖ byla poměrně křehká. Trpěla vnitřními spory FPÖ, která často měnila obsazení svých ministerských postů a neúspěšnými iniciativami ztrácela důvěryhodnost u voličů. ÖVP obviňovala z příliš ostrého soupeření v komunálních volbách. Zánik vlády započaly rozsáhlá povodně v roce 2002. Vláda včetně předsedkyně FPÖ Susanne Rais- Passer a ministra financí za FPÖ se rozhodla v důsledku této katastrofy odložit plánovanou daňovou reformu. Nesouhlas Jörga Haidera, které si ve straně stále uchovával značný vliv, a velké části členské základy FPÖ, donutily oba výše zmíněné členy vlády za FPÖ k rezignaci na státní i stranické posty. Vláda ÖVP a FPÖ se tímto rozpadla.

Výsledky předčasných parlamentních voleb v roce 2002 určily za vítěze ÖVP (Hloušek, 2008). Voliči ocenili její předešlé působení ve vládě a strana tímto navázala na své volební úspěchy z 80. let. Krach povolebních jednání s SPÖ a Zelenými přivedl ÖVP opět k vládní spolupráci s FPÖ. FPÖ byla hlavním poraženým voleb. Nepodařilo se jí získat podporu ani poloviny jejich původních voličů. Druhá vláda ÖVP a FPÖ přetrvávala v úřadu až do řádných parlamentních voleb v roce 2006. V nich dali voliči největší počet hlasů tradičnímu vítězi rakouských voleb SPÖ. SPÖ navázala na svoji původní letitou spolupráci s ÖVP, ovšem životaschopnost této velké koalice se stala třetí nejkratší v rakouské historii. Koalice byla od prvopočátku silně kritizována za neplnění svých volebních slibů. Nebyla schopna dohodnout se na důležitých krocích v rámci hospodářské politiky (např.

důchodová a zdravotní reforma). Posledním impulzem k ukončení její činnosti byly sílící protievropské postoje čelních představitelů SPÖ, které byly veřejně prezentovány v rakouském tisku. ÖVP proto v polovině roku 2008 velkou koalici opustila. Předčasné parlamentní volby v roce 2008 představovaly pro SPÖ i ÖVP nejhorší propad voličské přízně od obnovení rakouské republiky v 50. letech. Úspěch naopak zaznamenaly politické strany krajní pravice FPÖ a Svaz budoucnosti Rakouska (BZÖ), který se z ní v roce 2005 jako samostatná politická strana odštěpil. Parlamentní volby proběhly podle znění nového volebního zákona, který mimo jiné snižoval věk oprávněných voličů z 18 na 16 let či prodloužil funkční období vlád na pět let. Koaliční vládu sestavila opět SPÖ a ÖVP.

Tabulka č. 2: Ukazatele kvality správy v Rakousku v letech 1996-2008

	1996	1998	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
rozsah demokracie	1,32	1,42	1,38	1,30	1,32	1,49	1,39	1,33	1,35	1,36
politická stabilita	1,31	1,32	1,27	1,31	0,99	1,01	1,06	1,03	1,23	1,30
výkonnost vlády	2,06	1,77	1,96	1,98	1,97	1,82	1,70	1,75	1,77	1,71
kontrola korupce	1,95	1,88	1,85	1,96	2,03	2,04	1,91	1,93	1,97	1,82

Poznámka: Ukazatele kvality správy nabývají normalizovaných hodnot od -2,5 (nejhorší výsledek) do +2,5 (nejlepší výsledek). Mají agregovanou podobu. Jsou sestavovány především pomocí tzv. měkkých dat, která jsou založena na subjektivních názorech vyplývajících z výzkumů veřejného mínění nebo prezentovaných domácími (resp. zahraničními) odborníky či investory.

Zdroj: World bank, (2009)

Politický vývoj Rakouska se opět promítl do hodnocení ukazatelů kvality veřejné správy, které publikuje Světová banka. Výkonnost vlád byla v průměru o jeden procentní bod vyšší než v případě České republiky. V průběhu sledovaných let však ukazatel vykazoval sestupnou tendenci. Podobně tomu bylo i u ukazatele kontroly korupce, který v roce 2008 dosáhl svého nejhoršího výsledku. Ukazatel politické stability byl rozkolísaný. V roce 2003 a 2004 se nacházely jeho hodnoty na nejnižší úrovni, a to přesto, že koaliční vláda ÖVP a FPÖ byla politology označována za stabilní (ve funkci vytrvala po celé své funkční období). Jako problematické lze vnímat, že vznikla i přes odlišné preference voličů, kteří si přáli vznik velké koalice ÖVP a SPÖ. Její výkonnost byla Světovou bankou hodnocena jako slabá především v druhé půli volebního období. Terčem domácí kritiky se tehdy stala její hospodářská politika.

Ukazatele kvality veřejné správy Rakouska nabývaly výrazně vyšších hodnot než u České republiky, a to i přesto, že měly v posledních letech tendenci zhoršovat se. Potvrdila se tímto rostoucí nestabilita rakouského politického systému, v němž poklesla podpora tradičních politických stran, svůj vliv, v něm začaly uplatňovat strany krajní pravice, objevily se v něm procesy štěpení politických stran

a nesourodost pohledů politických stran na hospodářskou politiku vedla k předčasným rozpadům vlád.

3. HISTORIE VÝZKUMU POLITICKO-ROZPOČTOVÉHO CYKLU

Výzkum politicko-rozpočtového cyklu spadá mezi podobory, kterými se zabývá jeden z dynamicky se rozvíjejících směrů současné makroekonomie, tzv. nové politická ekonomie. Vznikla integrací tří přístupů, které po řadu let existovaly paralelně vedle sebe bez většího kontaktu mezi sebou navzájem. Jednalo se o teorii veřejné volby, teorii racionálních očekávání a teorii racionální volby, která byla používána v politologii (Persson, Tabellini, 2000).

Kořeny výzkumu účelové manipulace ekonomikou před volbami sahají do 70. let 20. století, kdy se zvedla vlna zájmu o tzv. politicko-ekonomický cyklus. První model politicko-ekonomického cyklu vytvořil W. D. Nordhaus. Nordhaus vycházel z předpokladu oportunistického jednání politiků a iracionálního chování voličů. Principy fungování politicko-ekonomického cyklu vysvětloval pomocí Phillipsovy křivky. Hybným mechanismem jeho modelu byla monetární politika. Na Nordhausovu studii navázal D. A. Hibbs Jr., jehož model bral v úvahu pravo-levé ideologické zaměření politiků. V reakci na teorii racionálních očekávání byl v průběhu 80. let v modelech politicko-ekonomického cyklu opuštěn původní předpoklad o neracionálním chování voličů. Mezi autory, kteří zohlednili tuto skutečnost ve svých studiích, patřil K. Rogoff, A. Sibert, T. Persko, G. Tabellini či A. Alesina. Empirické ověření výskytu politicko-ekonomického cyklu se však nesesetkalo s velkým úspěchem. V souladu s předpoklady teoretických modelů se pohybovala pouze inflace, která měla tendenci v povolebních obdobích narůstat (Drazen, 2000).

Rostoucí nezávislost centrálních bank a kumulace rozsáhlých rozpočtových deficitů vlád přesunuly koncem 80. let pozornost ekonomů směrem k fiskální politice. V tomto období vznikly první modely tzv. politicko-rozpočtového cyklu (Rogoff, Sibert (1988), Rogoff (1990). Jejich tvůrci předpokládali, že racionální voliči nedisponují dokonalými informacemi o kompetentnosti vlád. Politici toho zneužívají a uchylují se k morálnímu hazardu. Snaží se voliče přesvědčit, že čím menší příjmy z daní potřebují k úhradě veřejných výdajů, tím více jsou kompetentní. O několik let později modifikovali Shi a Svensson (2004a) tyto průkopnické modely tak, aby lépe odpovídaly realitě. Vyšli z předpokladu, že politici nemohou znát své kompetence ex ante. K signalizaci své kompetentnosti navíc mohou použít nejenom míru zdanění, ale nově také vládní výpůjčky. Jejich výši jsou totiž politici schopni před voliči snáze zamlžit. Modely politicko-rozpočtového cyklu byly dále rozvíjeny a empiricky testovány v nejrůznějších obměnách. Z hlediska fiskální transparentnosti zkoumali politicko-rozpočtový

cyklus Alt a Lassen (2003). Vlivem institucionálního nastavení politického systému na politicko-rozpočtový cyklus se zabývali Persson, Roland, Tabellini (2003, 2006). Jiná skupina studií zkoumala, jaký mix vládních výdajů zabezpečí vládám vítězství ve volbách (Schuknecht (1998), Block (2002), Barreira, Baleiras (2004), atd).

Výzkum přítomnosti politicko-rozpočtového cyklu v České republice a v Rakousku bude vycházet ze studií Shi, Svensson (2004a) a Brender, Drazen (2004). Shi, Svensson (2004a), kteří dospěli k závěru, že politicko-rozpočtový cyklus je fenoménem spíše rozvíjejících se zemí než zemí vyspělých. Brender, Drazen (2004) na tuto studii navázali a zjistili, že politicko-rozpočtový cyklus nezávisí na stupni ekonomického rozvoje zemí, ale na délce období, po které v nich demokracie trvá. U zemí s krátkou demokratickou historií docházelo v roce voleb ke zřetelnému nárůstu veřejných výdajů, který se negativně podepisoval na výši rozpočtových deficitů. U zemí s tzv. zavedenou demokracií se autorům nepodařilo zvýšení veřejných výdajů v roce voleb prokázat. Jako statisticky významný se však projevil cyklus na straně příjmů. Příjmy státních rozpočtů měly v zavedených demokraciích tendenci v letech voleb klesat. Výsledky vzorku všech demokratických zemí ovšem zůstaly v případě rozpočtových deficitů touto skutečností neovlivněny. Autoři svá zjištění vysvětlili tím, že v zemích se zavedenou demokracií jsou voliči lépe informováni a mají větší zkušenosti s chováním vlád. Vědí, že pokud politici plýtvají veřejnými zdroji před volbami, bude muset (a to zejména v zemích s vysokým podílem veřejných výdajů na HDP) následovat po volbách fiskální restrikce. Proto politiky za předvolební růst veřejných výdajů neocení. Naopak snížení daní má pro voliče vyšší motivační efekt. Pro země s krátkou demokratickou historií je naproti tomu typická nezkušenost a špatná informovanost voličů. Účelová manipulace veřejnými výdaji před volbami je proto účinnějším nástrojem k dosažení volebního vítězství. Brender, Drazen (2004) však upozorňují, že podle jejich empirické analýzy se politicko-rozpočtový cyklus po čtyřech po sobě jdoucích demokratických volbách v těchto zemích vytrácí.

Česká republika náleží k zemím s rozvíjející se demokracií, přestože se její politický systém řídí demokratickými principy již po dvacet let. V souladu s výše uvedenými poznatky bude v jejím případě ověření výskytu politicko-rozpočtového cyklu zvláště zajímavé. Brender, Drazen (2004) sice Českou republiku zahrnuli do jimi zkoumaného souboru 68 zemí, ale analyzovali pouze velmi krátký časový interval, který obsahoval parlamentní volby v roce 1996 a mimořádné volby v roce 1998. V současnosti je možné do výzkumu zařadit také parlamentní volby v roce 2002 a 2006. Použití nejnovějších výsledků parlamentních voleb roku 2010 komplikují chybějící ekonomická data.

Ve své následující studii z roku 2007 se Brender a Drazen rozhodli podat jiné vysvětlení pro vznik politicko-rozpočtového cyklu v zemích

s krátkou demokratickou historií. Tvrdili, že se politici v těchto zemích snaží v předvolebním období pomocí fiskální expanze deklarovat, jak úspěšné je fungování ekonomiky pod novým politickým systémem. Při své argumentaci vycházeli z role mas, jejíž nespokojenost s vývojem ekonomiky může přispět k návratu k původnímu autoritativnímu politickému systému. V novodobé historii České republiky však nikdy nedošlo k situaci, v níž by reálně hrozil návrat ke komunismu. Závěry studie Brender, Drazen (2007) proto nemohou být v jejím případě považovány za směrodatné. Příčiny vzniku politicko-rozpočtového cyklu v České republice lze spíše spatřovat v rovině nedostatečného rozvoje principu otevřenosti demokracie (Slaný, A., 2009). Otevřenost demokracie spočívá v naplnění svobody slova a v podpoře působení nezávislých médií v zemi (Hamperin, Siegle, Weinstein, 2005). Dobrá informovanost voličů nutí politiky k vyšší transparentnosti v nakládání s veřejnými prostředky, odrazuje je od korupce a narušování tržních mechanismů. Při vysvětlení výskytu politicko-rozpočtového cyklu se proto budeme držet původní myšlenkové linie studie Brender, Drazen (2004).

Rakousko patří mezi ty evropské země, v nichž demokratický politický systém úspěšně funguje již od 50. let 20. století, kdy získalo status nezávislého státu. Ve studii Brender, Drazen (2004) bylo zařazeno do vzorku zemí s tzv. zavedenou demokracií. Jeho voliči mají dlouholetou zkušenost s chováním politiků před volbami a nezávislá média jsou jim zárukou dobré informovanosti. Rakousko, ač je geograficky sousedem České republiky, tedy představuje protipól zkoumaného typu zemí. Předpokládaný fiskální konzervatismus rakouských voličů může komplikovat odhalení politicko-rozpočtového cyklu v zemi. Tímto problémem se ve svých studiích zabývali Drazen, Eslava (2003), Eslava (2006), Drazen, Eslava (2006). Autoři nabídli vysvětlení v podobě tzv. pork barrel cycles, kdy politici zacílí zvýšené veřejné výdaje pouze na tu skupinu voličů, které je pro jejich dobrý výsledek ve volbách klíčová. Děje se tak na úkor ostatních voličů, k nimž naopak proudí nižší veřejné výdaje. Předvolební manipulace se proto neprojeví na agregátní úrovni ani na výši veřejných výdajů, ani na výši deficitů státního rozpočtů. Tyto studie však využívají odlišnou metodologii výzkumu, a proto nebudou při ověření výskytu politicko-rozpočtového cyklu v Rakousku brány v úvahu.

4. MODELOVÝ RÁMEC POLITICKO-ROZPOČTOVÉHO CYKLU ČESKÉ REPUBLIKY A RAKOUSKA

Pro ověření výskytu politicko-rozpočtového cyklu v České republice a v Rakousku bylo na úvod nezbytné stanovit si dostatečně dlouhé časové období výzkumu. Původním záměrem bylo zvolit si časový úsek, který by odpovídal nejlépe pěti řádným volebním obdobím vlád.

Časová řada čítající dvacet let by poskytla dostatečný prostor pro empirické šetření, a to včetně přihlédnutí k dostupnosti potřebných ekonomických dat.

Výzkum politicko-rozpočtového cyklu v České republice však bude proveden pro kratší časové období let 1995–2007. První roky po pádu komunismu budou záměrně zanedbány, protože v nich probíhaly zásadní politické a ekonomické změny, které ze své podstaty účelovou manipulaci ekonomikou před volbami vylučují. Pro rok 2008 nejsou k dispozici všechna potřebná data, a to zejména ta, která jsou součástí veřejně publikovaného Státního závěrečného účtu. Posun vybraných proměnných o jedno časové období a použití diferenciací dat nám zkrátí zkoumanou časovou řadu České republiky na pouhých jedenáct pozorování. Naproti tomu politicko-rozpočtový cyklus v Rakousku bude analyzován v letech 1988–2008. Zachována tedy zůstane celá původně zamýšlená řada dvaceti pozorování. Sledované období navíc odpovídá novému nastavení stranického systému Rakouska, který se odklonil od bipartismu směrem k umírněnému pluralismu (viz podrobněji kapitola 5.).

Podoba zkoumaného modelu politicko-rozpočtového cyklu bude vycházet ze studií Shi, Svensson (2004a) a Brender, Drazen (2004). Jejich autoři se při odhadu politicko-rozpočtového cyklu opírali o metodu GMM (Generalized Method of Moments), která byla rozpracována v ekonometrické studii Arellano, Bond (1991). Cílem metody GMM bylo odstranit zkreslení, která vznikala při empirické analýze politicko-rozpočtového cyklu pomocí metody OLS (Ordinary Least Square). Zkreslení byla způsobena tzv. country specific effect. Jednalo se o proměnnou, která nebyla přímo pozorovatelná a u jednotlivých zemí se lišila. Zahrnovala v sobě nejrůznější faktory, které měly vliv na velikost deficitů státních rozpočtů, ale nebyly explicitně obsaženy v ostatních proměnných modelu (např. hustota sítě sociálního zabezpečení, struktura ekonomiky, mezinárodní závazky, kvalita životního prostředí atd.). Zařazení této proměnné do modelu mělo své opodstatnění, pokud byl současně zkoumán velký počet zemí. Modely politicko-rozpočtového cyklu vytvořené pro Českou republiku a Rakousko však budou zcela nezávislé a nebudou tuto proměnnou obsahovat. K jejich odhadu proto bude použita původní prostá metoda nejmenších čtverců (OLS), a to včetně nezbytných testů statistické významnosti.

Odhad modelu politicko-rozpočtového cyklu České republiky a Rakouska bude vycházet z následující rovnice:

$$\mathbf{f}_t = \sum_k \mathbf{b}_k \mathbf{f}_{t-k} + \sum \mathbf{c} \mathbf{x}_t + \mathbf{d} \mathbf{ELEC}_t + \varepsilon_t, \quad (1.1)$$

kde \mathbf{f}_{t-k} je cyklicky očištěný vládní deficit v roce $t-k$, \mathbf{x}_t představuje vektor kontrolních proměnných v čase t , \mathbf{ELEC}_t vyjadřuje volební

umělou proměnou v čase t a ε_t je chyba, která se vyskytla v čase t .

b_k , c a d jsou odhadované regresní koeficienty, kdy statistická významnost politicko-rozpočtového cyklu bude sledována pomocí koeficientu volební proměnné d . Náplň zvolených proměnných si přiblížíme v následujícím textu.

V dosud publikovaných empirických studiích o politicko-rozpočtovém cyklu byla za vysvětlovanou proměnnou dosazována data, která vystihovala velikost deficitů státních rozpočtů. Brender, Drazen (2004) ověřovali výskyt politicko-rozpočtového cyklu rovněž samostatně na vývoji veřejných příjmů a výdajů. V modelu navrženém pro Českou republiku a Rakousku bude vysvětlovanou proměnnou cyklicky očištěný vládní deficit f_t , jehož hodnoty jsou v prvním případě publikovány Ministerstvem financí České Republiky (MF ČR), v případě druhém pak Mezinárodním měnovým fondem (IMF). Cyklicky očištěný deficit je definován jako deficit, který je oproštěn o dopady hospodářských cyklů. Jinak řečeno, jedná se o deficit státního rozpočtu, který by vznikl, pokud by ekonomika byla na úrovni potenciálního produktu. Za jeho velikost odpovídá vláda svojí hospodářskou politikou, což činí empirickou analýzu politicko-rozpočtového cyklu průkaznější.

K výpočtu cyklicky očištěného deficitu používají MF ČR i IMF metodu navrženou OECD (Hagemann, 1999). Tato metoda je založena na zpracování dat, která v sobě zahrnují celý sektor vládních institucí (tzn. státní rozpočet a rozpočty všech státních fondů či neziskových organizací, které stojí mimo něj). Metoda se skládá ze tří kroků: identifikace příjmů a výdajů státu, které jsou citlivé na hospodářský cyklus, výpočet potenciálního produktu pomocí Cobb-Douglasovy produkční funkce a odvození cyklických komponent veřejných příjmů a výdajů. Cyklicky očištěný deficit se získá odečtením cyklických komponent příjmů a výdajů od skutečného vládního deficitu (van den Noord, 2000). Nevýhodou odhadu cyklicky očištěného deficitu je riziko obměny dat, která ovlivňují výpočet mezery výstupu, nebo netransparentnost veřejných financí. Složitost účetních technik může zastřít některé údaje dokreslující velikost rozpočtového deficitu iniciovaného vládou. Na velikost cyklicky očištěného deficitu může působit i inflace. V obou zemích se však po celá sledovaná období pohybovala na poměrně nízké úrovni.

Mezi standardní vysvětlující proměnné velikosti rozpočtových deficitů patří jejich zpožděná hodnota. V modelu politicko-rozpočtového cyklu České republiky a Rakouska bude zkoumán vliv cyklicky očištěného deficitu předchozího roku f_{t-k} na současný cyklicky očištěný deficit f_t . Vymezené časové řady budou tímto zkráceny o jedno pozorování.

Kontrolní proměnné x_t modelu představují ukazatele, které může vláda na základě svých politik ovlivnit. Změny jejich hodnot se mohou odrazit na velikosti cyklicky očištěného deficitu. Mezi kontrolní proměnné byly v doposud publikovaných studiích řazeny: logaritmus reálného HDP na obyvatele, meze výstupu jako rozdíl mezi skutečným a potenciálním produktem, demografické ukazatele nebo proměnné, týkající se otevřenosti ekonomik. HDP na obyvatele měl za cíl vymezit ekonomickou úroveň ve zkoumané zemi. Meze výstupu měla v modelech zachytit vliv hospodářských cyklů na salda státních rozpočtů. Demografické faktory měly poukázat na možné zatížení sociálního systému. Skládaly se ze dvou skupin populace: obyvatel v produktivním věku (15-64 let) a důchodců (65⁺). Předpokládalo se, že s rostoucím počtem lidí v produktivním věku se budou snižovat nároky na sociální systém. Naopak zvyšující se počet důchodců bude vytvářet tlak na růst veřejných výdajů. Použití proměnné otevřenosti vycházelo z předpokladu, že země s vysokým podílem exportů a importů na HDP budou mít větší podíl státu na hospodářství, protože jsou více zranitelné (Persson, Tabellini, 2003a).

Vypovídací schopnost těchto kontrolních proměnných měla své opodstatnění, pokud byl výskyt politicko-rozpočtového cyklu sledován na rozsáhlém vzorku zemí. Ekonomiky těchto zemí se zpravidla nacházely v odlišné fázi ekonomického cyklu, měly různou ekonomickou úroveň, demografické složení populace a míru napojení na zahraniční trhy. Při výzkumu politicko-rozpočtového cyklu v jediné zemi – tak jak tomu bude v našem případě – ztrácejí tyto proměnné zohledňující mezinárodní srovnání své opodstatnění. Nalezeny proto musí být nové kontrolní proměnné, které měly vliv na výši rozpočtových deficitů v dané zemi.

Při hledání vhodných kontrolních proměnných vyjdeme ze změn ve fiskální politice, které se uskutečnily během funkčních období vlád či před samotnými parlamentními volbami. Naši pozornost zaměříme na míru zadlužení státu, vládní reformy, populační změny nebo předvolební sliby a opatření vlád.

Státní rozpočty České republiky se pravidelně od roku 1995 nacházely v deficitech. Státní dluh země se tímto postupně prohluboval až na současných 40 % HDP. Hrozbou pro ekonomickou stabilitu země nebyla výše státního dluhu, ale rychlost, s jakou v průběhu let narůstal. Ve zkoumaném období let 1995–2007 proběhly dva pokusy vlád o reformu veřejných financí. První byla zahájena vládou vedenou levicovou ČSSD v roce 2003, druhá pocházela s dílny pravicové vlády, která byla uvedena do úřadu v roce 2007. Obě reformy se přes veškeré své ambice omezily na příjmovou stránku rozpočtu bez větších úsporných opatření ve veřejných výdajích. Nevyřešily zásadní problém České republiky, který pramenil ze stárnutí její populace

a odrazil se ve vyšších finančních nárocích na její zdravotnický a důchodový systém.

V průběhu sledovaného období se v České republice konaly čtvery parlamentní volby. Kvůli použití časových zpoždění a diferencí však budou do modelu zařazeny pouze tři. První z nich v roce 1998 probíhaly v situaci, kdy se ekonomika potýkala s důsledky měnové krize a výkonná moc byla svěřena do rukou dočasně jmenované úřednické vlády. Předvolební manipulace fiskální politikou proto byla málo pravděpodobná. Během volební kampaně v roce 2002 se politici zaměřili zejména na výdajovou stránku rozpočtu. Cílem jejich pozornosti se staly rodiny s malými dětmi a rozsáhlá skupina voličů v důchodovém věku. V roce 2006 byla nejsilnější vládní politické strana nucena reagovat na volební program svého opozičního rivala a vedle slibu zachování sociálních jistot rovněž přistoupila ke snižování daní. Součástí předvolební kampaně se v České republice stalo odhalování politických a korupčních skandálů, které měly upozornit na propojenost politiků s vybranými subjekty soukromé sféry či policejními složkami státu. Snaha politiků podpořit před volbami některé ze zájmových skupin by se odrazila především ve veřejných výdajích státního rozpočtu. Pro empirické testování politicko-rozpočtového cyklu v České republice proto byly vybrány jako kontrolní proměnné modelu úroky placené ze státního dluhu v % HDP (*urok_hdp*), počet důchodců ve věku 65+ (*dem_d*), počet státních zaměstnanců (*st_zam*), daňové břemeno uvalené na voliče (*dane_hdp*), podíl výdajů na zdravotnictví na veřejných výdajích (*zdrav_vv*), příspěvky státu rodinám s dětmi (*p_p_p*) či podíl kapitálových výdajů na veřejných výdajích (*kap_vv*).

Cyklicky očištěný vládní deficit Rakouska měl tendenci v období let 1988–2008 klesat. Přesto Rakousko nemohlo být zařazeno mezi fiskálně odpovědné země. Na konci 80. let byla jeho hospodářská politika založena na tzv. austrokeynesiánství (Hloušek, 2008), které se vyznačovalo vyššími veřejnými výdaji státu a růstem jeho angažovanosti v ekonomice. Důsledkem této hospodářské politiky byl nárůst rakouského státního dluhu, který se vyšplhal až na 60 % HDP. Při vstupu Rakouska do Evropské unie v roce 1995 a jeho ambicích přijmout společnou měnu se země zavázala plnit tzv. Maastrichtská kritéria. V předvstupním a současně volebním roce 1994 však deficit státního rozpočtu dosahoval -5 % HDP a státní dluh 61,4 % HDP - s reálnou vidinou zhoršení těchto ukazatelů v následujících letech. Snahy o snížení zadlužení státu a reformy veřejných financí se pak staly předmětem politických sporů a příčinou předčasných parlamentních voleb, které se v Rakousku konaly v letech 1995 či 2002. Rakousko se postupně snažilo vyřešit nepříznivou fiskální situaci privatizací státních podniků, rozsáhlou reformou veřejné správy či reformami důchodového a zdravotního systému. Podobně jako Českou republiku ho sužoval problém stárnoucí populace. Za indicie předvolebních fiskálních expanzí mohly být v Rakousku považovány

změny daňového systému, zvýšené příspěvky pro rodiny s dětmi nebo vyšší než očekávané růsty platů státních zaměstnanců při zachování některých jejich dalších výhod. Kontrolní proměnné modelu politicko-rozpočtového modelu se tedy budou podobat těm, které byly zvoleny v případě České republiky. Jedná se o úroky placené ze státního dluhu (**uroky_hdp**), podíl důchodů na populaci (**podil_d**), počet státních zaměstnanců (**st_zam**) či daňové břemeno uvalené na voliče (**dane_hdp**).

Data o vývoji kontrolních veličin budou pocházet z databází českého a rakouského statistického úřadu, ministerstev financí České republiky a Rakouska, IMF, OECD, Eurostatu či ILO. Použité časové řady ve většině případů vykazovaly téměř konstantní tempo růstu. K odstranění případných problémů, které jsou spojeny s jejich trendovým vývojem, proto bude pro vysvětlované i vysvětlující proměnné modelu při odhadu použit koncept diferenciací dat.

Umělá volební proměnná **ELEC_t** bude v modelu politicko-rozpočtového cyklu nabývat hodnoty 1 v roce voleb a 0 v ostatních letech. Regresní koeficient této proměnné nám odhalí výskyt politicko-rozpočtového cyklu v České republice a v Rakousku. V obou zemích se volby do dolní komory parlamentu konají v řádném termínu vždy jednou za čtyři roky. V České republice jsou volby vyhlašovány tradičně na počátku měsíce června. Rakouští voliči rozhodují o své budoucí vládě v měsíci říjnu. Předpokládá se, že legislativní změny potřebné k provedení fiskální expanze činí vlády s předstihem tak, aby byl jejich účinek patrný v době voleb. Nejčastěji vchází v platnost na počátku nebo v průběhu volebního roku. Vládní politické strany si totiž jsou vědomy krátkozrakosti voličů, tj. jejich schopnosti pamatovat si pouze ta opatření, která byla realizována v době nedávné.

Cílem takto definovaného modelu bude ověřit, zda se v České republice v letech 1995–2007 a v Rakousku v letech 1988–2008 skutečně vyskytoval politicko-rozpočtový cyklus. Jeho přítomnost bude důkazem o účelové fiskální expanzi ze strany vlád v letech konání voleb.

5. EMPIRICKÉ OVĚŘENÍ VÝSKUTU POLITICKO-ROZPOČTOVÉHO CYKLU V ČESKÉ REPUBLICĚ A RAKOUSKU

Konečná podoba odhadovaného modelu politicko-rozpočtového cyklu vycházela z poznatků o faktorech, které ovlivnily výši příjmů a výdajů státních rozpočtů České republiky a Rakouska. U obou zemí byla z analýzy vyloučena vysvětlující proměnná f_{t-k} , která představovala o jedno období zpožděný cyklicky očištěný vládní deficit. Její regresní koeficient se vyznačoval správným (záporným) znaménkem. Proměnná zvyšovala vypovídací schopnost modelu, ovšem nebyla

statisticky významná. Kolísání cyklicky očištěného vládního deficitu f_t proto bylo vysvětleno pouze pomocí umělé proměnné **ELEC**_t a vysvětlujících proměnných, které byly v původním nastavení modelu (1.1) skryty pod označením x_t .

Výzkum politicko-rozpočtového cyklu se nejprve zaměří na Českou republiku a následně na Rakousko.

Model politicko-rozpočtového cyklu České republiky měl následující podobu:

$$f_t = c_1 * dane_hdp_t + c_2 * dem_d_t + c_3 * p_p_p_t + d * ELEC_t + \varepsilon_t, \quad (1.2)$$

v níž proměnná **dane_hdp**_t vyjadřovala podíl součtu příjmů vybraných daní na hrubém domácím produktu. Jednalo se o daně, které v České republice ovlivňovaly voliče v pozici pracovníka a spotřebitele. Voličova motivace pracovat se odvíjela od výše daně z příjmu fyzických osob (DPFO) či pojistného na sociálním zabezpečení a zdravotním pojištění, které mu byly odečítány od hrubé mzdy. Jeho rozhodnutí, jakou část disponibilního důchodu věnovat na spotřebu, pak záleželo na daňové sazbě DPH. Tato proměnná byla v modelu rovněž očištěna o vliv hospodářského cyklu. Vedle daňového břemene voliče se stala součástí modelu i vysvětlující proměnná **dem_d**_t, jejímž úkolem bylo zachytit vývoj počtu důchodců. Česká republika patří k zemím, které jsou postiženy stárnutím populace. Růst počtu lidí v důchodovém věku posiloval důležitost této skupiny voličů, současně však vytvářel negativní tlak ve vztahu k státnímu rozpočtu. Vedle důchodců byly v předvolebním klání druhou nejčastější cílovou skupinou rodiny s dětmi. Vysvětlující proměnná **p_p_p**_t se skládala z veřejných výdajů ve formě příspěvků na dítě, porodného, peněžité pomoci v mateřství a pastelkovného. Příspěvky na děti byly v centru pozornosti politiků především v 90. letech. Porodné se stalo výrazným tématem parlamentních voleb v letech 2006 a 2010. Pastelkovné, tj. příspěvek ve výši 1000 Kč, věnovala vláda prvňáčkům před volbami v roce 2006. Poslední zařazenou proměnnou byla **ELEC**_t, jejíž regresní koeficient měl odhalit výskyt politicko-rozpočtového cyklu v České republice.

Tabulka č. 3: Výsledky modelu politicko-rozpočtového cyklu v České republice

PROMĚNNÁ	OLS
dane_hdp _t	13,000** (2,335)
dem_d _t	1,306* (1,944)
p_p_p _t	-15,636

	(-1,633)
ELEC _t	-51,634**
	(-3,179)
počet pozorování	11
F	0,24
R ²	0,71

Zdroj: vlastní úprava

Odhad politicko-rozpočtového cyklu metodou nejmenších čtverců přinesl tyto výsledky. Regresní koeficient vysvětlující proměnné **dane_hdp_t** měl kladnou hodnotu. Růst daňového břemene voličů o 1 % tedy snižoval cyklicky očištěný vládní deficit přibližně o 13 mld. Kč. Tento výsledek byl statisticky významný na 5 % hladině významnosti. Daně patřily mezi hlavní volební témata politických stran až v roce 2006. Pravicová ODS tehdy založila svoji kampaň na prezentaci konceptu 15 % rovné daně z příjmu fyzických osob. Vládní strany na to zareagovaly poklesem sazeb této daně u pracovníků s nízkými příjmy, kteří byli potenciálními voliči zejména levicové ČSSD. Data, jež byla očištěna o vliv hospodářského cyklu, prokázala, že v roce 2006 byly příjmy státu z DPFO nižší, což přispívalo k předpokládanému poklesu daňového břemene v roce voleb.

Regresní koeficient proměnné **dem_d_t** nabýval kladné hodnoty, což bylo v rozporu se základní intuicí modelu. Růst počtu lidí nad 65 let věku v české populaci přispíval podle výsledků modelu k poklesu cyklicky očištěného vládního deficitu a nikoliv jeho růstu. Možným vysvětlením je, že v letech konání parlamentních voleb rostl počet důchodů v zemi, ovšem klesajícím tempem. Toto tvrzení bylo pravdivé v případě zkoumaných let 1998 a 2002. Statistická významnost proměnné **dem_d_t** se nacházela na úrovni 90 %.

Záporné znaménko regresního koeficientu proměnné **p_p_p_t** potvrdilo, že růst státních příspěvků rodinám s dětmi negativně ovlivňuje výši vysvětlované proměnné. Změny v jednotlivých složkách **p_p_p_t** však nedodatečně vysvětlovaly kolísání cyklicky očištěného deficitu, což se projevilo v statistické nevýznamnosti této proměnné.

Regresní koeficient volební proměnné **ELEC_t** byl v souladu s očekáváním negativní. Z jeho hodnoty vyplývá, že v letech konání voleb byly cyklicky očištěné vládní deficity přibližně o 51 mld. Kč vyšší než v ostatních letech. Tímto byl ověřen předpoklad o existenci politicko-rozpočtového cyklu v České republice, a to na 5 % hladině významnosti.

Zvolené vysvětlující proměnné byly dle hodnoty koeficientu determinace zvoleny vhodným způsobem. Objasnily 71 % z celkového kolísání cyklicky očištěného deficitu. Dosažená P-hodnota F-testu současně potvrdila statistickou významnost modelu. Vysvětlující

proměnné modelu spolu nebyly korelované, což prokázalo, že model netrpí multikolinearitou. Jako statisticky nevýznamné se projevíly proměnné, které vyjadřovaly podíl úroků ze státního dluhu na HDP (*uroky_hdp*), vývoj zaměstnanosti ve státní sféře (*st_zam*) či podíl výdajů na zdravotnictví na celkových veřejných výdajích (*zdrav_vv*). Díky svým neuspokojivým výsledkům byly z analýzy vyloučeny.

Při interpretaci výsledků modelu politicko-rozpočtového cyklu musíme brát v úvahu poměrně krátkou časovou řadu, která byla k odhadu použita. Z 19 možných pozorování, která vyplývají z trvání demokracie v České republice, se jejich počet snížil na pouhých 11. První roky po pádu komunismu nebyly do modelu začleněny, protože v nich probíhaly zásadní transformační změny. V případě časových údajů, které se týkají cyklicky očištěného vládního deficitu, nebyla do zkoumání zařazena jeho hodnota z roku 1995. V tomto roce byl podle Ministerstva financí České republiky zaznamenán jeho dosud nevyšší propad, který výrazně vybočuje ze zbytku časové řady. Další zkrácení časové řady bylo způsobeno použitím konceptu diferencí dat. Data z let 2008 a 2009 nebyla kompletní do té míry, aby mohla být do analýzy začleněna.

Výzkum politicko-rozpočtového cyklu se tak soustředil pouze na troje parlamentní volby, z nichž ty, které se konaly v roce 1998, byly předčasného charakteru. V úřadu se před nimi nacházela tzv. polouřednická vláda. Byla sestavena po demisi pravicové vlády na počátku roku 1998 a její mandát byl velmi krátký. Jejím cílem byla stabilizace ekonomiky, která se začala po měnové krizi z roku 1997 propadat do recese. Snaha provádět fiskální expanzi za účelem volebního vítězství proto byla u této vlády málo pravděpodobná. Hlavním váha zneužití fiskální politiky vládou se tímto přesunula do volebních let 2002 a 2006. Za typické příklady předvolebních opatření, které prováděly vlády v čele s levicovou ČSSD, mohou být například považovány výplata pastelkovného, výrazný nárůst porodného nebo snížení daní vybraným skupinám voličů v roce 2006.

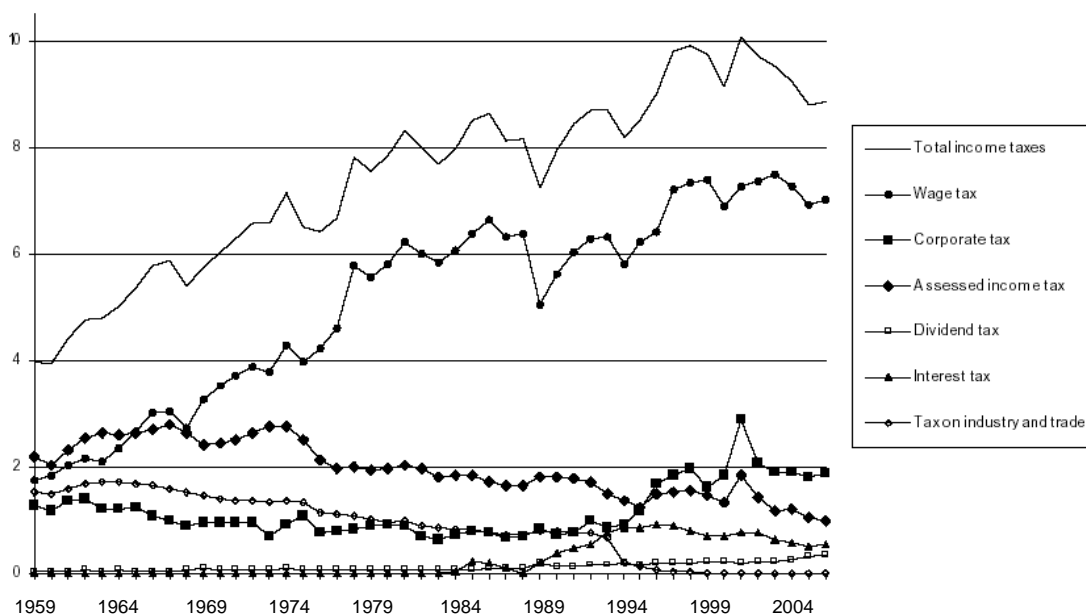
Výzkum politicko-rozpočtového cyklu v Rakousku vycházel z rovnice:

$$f_t = c_1 * dane_hdp_t + c_2 * st_zam_t + c_3 * uroky_hdp_t + d * ELEC_t + \varepsilon_t, \quad (1.3)$$

v níž vysvětlující proměnná *dane_hdp_t*, představovala podíl příjmů státu z daní ze mzdy na hrubém domácím produktu. Z výsledků odhadu modelu je patrné, že regresní koeficient této proměnné měl dle předpokladů kladné znaménko a byl významný na 5 % hladině významnosti. Jeho hodnota naznačovala, že růst daňového břemene o 1 % vedl v Rakousku k poklesu cyklicky očištěného vládního deficitu přibližně ve výši 2223 milionů Euro. Od konce 80. let přistoupily rakouské vlády k několika reformám daní z příjmu, jejichž cílem bylo zvýšit motivaci k práci a reagovat na rostoucí mezinárodní konkurenci

na trzích práce. První a nejrazantnější reforma daní z příjmu byla iniciována v roce 1989 a snížila mezní i průměrné zdanění všech příjmových skupin obyvatelstva. Další daňové reformy pak vešly v platnost před či v samotném roce konání řádných parlamentních voleb. Reforma z roku 1994 se zaměřila na strukturu zdanění, reformy z let 1999 a 2005 pak na pokles daňových sazeb (Schratzenstaller, Wagener, 2008). Snížení daní ze mzdy omezilo příjmy státu a působilo na zhoršení fiskální rovnováhy. Pokles daňového břemene je patrný v grafu níže. Tato zjištění odpovídají závěrům studie Brender, Drazen (2004). Důležité je rovněž zmínit, že příjmy z daní ze mzdy tvořily v Rakousku v průběhu sledovaného období stále významnější část výnosů ze všech daní z příjmu.

Graf č.1: Daňové příjmy jako procento HDP, Rakousko, 1959–2006

Zdroj: Schratzenstaller, M., Wagener, A., (2008)

Další vysvětlující proměnnou modelu politicko-rozpočtového cyklu byla **st_zam_t**. Byla zvolena v reakci na rozsáhlou reformu veřejné správy, kterou zahájily rakouské vlády v 90. letech. Cílem reformy bylo snížit počet státních zaměstnanců a tím vytvořit úspory na výdajové straně státního rozpočtu. Někteří ze státních zaměstnanců byli propuštěni, jiní díky privatizaci státních podniků přešli do soukromé sféry nebo odešli do předčasného důchodu. Hájenu skupinou v první fázi reformy byli učitelé. Přestože počet státních zaměstnanců poklesl, jednalo se stále o důležitou skupinu voličů, kterou si politici chtěli zavázat. Příkladem může být růst platů státních zaměstnanců ve volebním roce 1999 o 2,5 % přes původní plán jejich snížení o 1 %. Regresní koeficient

proměnné st_zam_t vyšel s kladnou hodnotou, což neodpovídalo předpokladu o zhoršení fiskální rovnováhy s nárůstem počtu státních zaměstnanců. Proměnná st_zam_t navíc neprojevila jako statisticky významná.

Tabulka č. 4: Výsledky modelu politicko-rozpočtového cyklu v Rakousku

PROMĚNNÁ	OLS
Dane_hdp _t	2223,24 ** (2,636)
stat_zam _t	57,23 (0,468)
Uroky_hdp _t	-7618,92 ** (-2,731)
elec _t	-2323,81 **** (-2,796)
počet pozorování	20
F	4,42
R ²	0,53

Zdroj: vlastní úprava

Vysvětlující proměnná $uroky_hdp_t$ prokázala, že růst podílu úroků ze státního dluhu na hrubém domácím produktu zvyšoval cyklicky očištěný vládní deficit Rakouska přibližně o 7619 milionů Euro. Regresní koeficient proměnné byl statisticky významný na 5 % hladině významnosti. Rakousko se zadlužovalo průběžně od 50. let, a to díky zvolenému austokeynesiánskému modelu hospodářské politiky. Na počátku 90. let přesáhl státní dluh hranici 60 % HDP. Prohlubování deficitů státního rozpočtu tedy pro Rakousko znamenalo vyšší zátěž ve formě splácení úroků z dluhu. Z výsledků je patrné, že růst podílu úroků ze státního dluhu na HDP dokázal prohloubit cyklicky očištěný vládní deficit třikrát více než účelová předvolební fiskální expanze vlád. Vstup Rakouska do Evropské unie a následně i do eurozóny vyžadoval po členských státech plnění Maastrichtských kritérií. Rakouské vlády byly tímto přinuceny přistoupit k reformám veřejných financí. Díky nim se Rakousku podařilo stabilizovat státní dluh na úrovni 60 %. Jeho snížení by bylo možné pouze za předpokladu ještě razantnějších reforem nebo vyššího ekonomického růstu Rakouska.

Výskyt politicko-rozpočtového cyklu byl ověřen pomocí vysvětlující proměnné $ELEC_t$. Její regresní koeficient splnil očekávání a vyznačoval se záporným znaménkem. Jinak řečeno, cyklicky očištěné vládní deficity se měly tendencí zvyšovat v roce voleb přibližně o 2324 milionů Euro. Regresní koeficient byl značně statisticky významný, a to na 1 % hladině významnosti. Rakouské

vlády tedy podle výsledků modelu v letech voleb iniciovaly fiskální expanzi za účelem svého zvolení.

Hodnota koeficientu determinace naznačuje, že použité vysvětlující proměnné objasnilo 53 % z celkového kolísání cyklicky očištěných vládních deficitů. Hodnota koeficientu determinace byla menší než v případě České republiky. Statistická významnost modelu jako celku však byla u Rakouska vyšší. Jedním z vysvětlení může být použitá délka časové řady. Narozdíl od České republiky bylo zkoumání podrobeno hned sedm parlamentních voleb, z nichž čtyři se konaly v řádném termínu a tři byly vypsány jako předčasné. Ostatní zamýšlené proměnné jako příspěvky státu rodinám s dětmi ($p_p p_t$) či počet důchodců v populaci (dem_d) nebyly do modelu zahrnuty z důvodu nedostupnosti dat a statistické nevýznamnosti.

Ve vymezených časových obdobích byl potvrzen výskyt politicko-rozpočtového cyklu v České republice i Rakousku. V České republice byly identifikovány předvolební změny ve veřejných výdajích, které se týkaly rodin s dětmi či důchodců (např. valorizace důchodů v roce 2002 oproti ostatním letem vyšší). Změny v proměnné $p_p p_t$, která obsahovala porodné či pastelkovné, se však ukázaly jako nedostatečně statisticky významné. Pokles daňových sazeb před volbami byl u vybraných příjmových skupin patrný až v roce 2006. Velikost cyklicky očištěného vládního deficitu Rakouska významně ovlivňovala zadlužení státu a tím nutnost splácet úroky z dluhů. Ve volebních letech byly zpravidla realizovány daňové reformy, které vedly k snížení daňového břemene uvaleného na ekonomické subjekty. Na straně výdajů se prostředkem k ovlivnění vybraných skupin voličů stal například vyšší růst mezd státních zaměstnanců či růst příspěvků rodinám s dětmi. U příspěvků rodinám s dětmi je však nutné poznamenat, že ty byly v roce 1999 výrazně navýšeny mimo jiné díky rozhodnutí Nejvyššího soudu a pro ověření jejich vlivu na výši cyklicky očištěného vládního deficitu nebyla přístupná dostatečně dlouhá časová řada dat.

6. ZÁVĚR

Ověření výskytu politicko-rozpočtového cyklu v České republice a Rakousku vycházelo z modelového rámce studií Shi, Svensson (2004) a Brender, Drazen (2004). Výsledky jejich výzkumu se vztahovaly k širokému vzorku zemí, což ovlivnilo výběr použitých vysvětlujících proměnných. Pro výzkum politicko-rozpočtového cyklu v jediné zemi se však ukázaly tyto proměnné jako neadekvátní. Byly proto nahrazeny jinými, které lépe odpovídaly faktorům, které působily na vývoj fiskální rovnováhy dané země. Brender, Drazen (2004) zařadili Českou republiku mezi země s krátkou demokratickou historií, naopak Rakouskou bylo typickým příkladem země s tzv. zavedenou demokracií. Na základě své analýzy dospěli k závěru, že iniciace politicko-rozpočtového cyklu v zemích s mladou demokracií vychází

z výdajové stránky rozpočtů, kdežto u dlouhodobě demokratických zemí se dotýká příjmů z daní. Výzkum politicko-rozpočtového cyklu v České republice a Rakousku tyto závěry potvrdil. U obou zemí byla prokázána účelná manipulace fiskální politikou před volbami. Byly poskytnuty příklady předvolebních opatření, jejichž cílem bylo naklonění vybraných skupin voličů. V České republice se váha předvolební fiskální expanze přenesla na parlamentní volby, které se konaly v letech 2002 a 2006. V Rakousku se rovněž díky načasování daňových reforem týkala především řádných parlamentních voleb. Řádné parlamentní volby se navíc konaly v letech, kdy česká i rakouská ekonomika zaznamenaly růst. Svědčí to o procyklickém chování vlád, jímž vlády narušily svůj cíl stabilizace ekonomického systému. Vyloučení předčasných parlamentních voleb z analýzy však nebylo provedeno. Vlády totiž v roce před vypsáním předčasných parlamentních voleb trpěly nejednotností názorů koaličních politických stran na razanci fiskálních reforem (příčina rakouských voleb v roce 1995 a 2002) nebo měly úřednický charakter (případ českých voleb 1998 a 2010). Obojí udržovalo deficity státních rozpočtů na vyšší úrovni, než by pravděpodobně byla za standardních podmínek (tj. v okamžiku, kdy by mezi stranami vládní koalice vlada názorová shoda ve věci reforem nebo by u moci byla vlada vzešlá z řádných voleb).

Iniciaci politicko-rozpočtového cyklu napomáhá politická nestabilita, v níž politické strany musí vynaložit více úsilí na přesvědčení voličů. Podle ukazatelů kvality veřejné správy, které publikuje Světová banka, byla úroveň vládnutí v Rakousku vyšší než v České republice. V případě Rakouska ovšem byla u ukazatelů zaznamenána sestupná tendence, kdežto ukazatele demokracie či výkonnosti vlád se měly tendenci u České republiky v čase zlepšovat. Ukazatel politické stability byl u obou zemí rozkolísaný. Česká republika měla dosud v čele slabé vlády menšinového charakteru nebo vlády, opírající se o nejistou většinu poslaneckých mandátů v poslanecké sněmovně. V Rakousku trpěl politický systém jiným nedostatkem. Rakouští voliči se odklonili od tradičních politických stran SPÖ a ÖVP, které postupně ztrácely své voliče. Nejvýraznější pokles voličské podpory pak zaznamenaly v posledních parlamentních volbách v roce 2008. Voliči našli alternativu ve stranách krajní pravice. Jednalo se však o vnitřně nekonzistentní politické subjekty, které se při účasti na vládnutí příliš neosvědčily. V rakouské Národní radě se také začal zvětšovat počet zastoupených subjektů a síly mezi nimi se začaly vyrovnávat. Došlo tak k zásadnímu odklonu od původního modelu bipartismus. Růst politické nestability byl tedy v Rakousku dán změna ve stranickém systému a z ní plynoucí voličské volatility.

V České republice a Rakousku tedy existovaly institucionální předpoklady pro výskyt politicko-rozpočtového cyklu, který byl pomocí odhadnutého modelu prokázán.

7. POUŽITÁ LITERATURA

ACEMOGLU, D., J. A. ROBINSON: A Framework for Studying Institutional Persistence nad Change. 2006. Dostupný na: www.ebrd.com/pubs/econo/lits.pdf

ALESINA, A., ROUBINI, N., COHEN, G. D.: Political Cycles and the Macroeconomy. 2. vyd. Massachusetts Institute of Technology, 1999. 302 s. ISBN 0-262-01161-1.

ALESINA, A., TABELLINI: A Positive Theory of Fiscal Deficits and Government Debt. The Review of Economic Studies, 1990, roč. 57, č. 3, s. 403-414.

ALT, J. E., LASSEN, D. D.: Fiscal Transparency, Political Parties, and Debt in OECD Countries. 2003. Dostupný na: www.papers.ssrn.com

ARELLANO, M., BOND, S.: Some Tests of Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and an Application to Employment Equations. The Review of Economic Studies, 1991, roč. 58, č. 2, s. 277-297.

BARREIRA, A. P., BALEIRAS, R. N.: Elections and the public expenditure mix. 2004. Dostupný na: <http://econpapers.repec.org/>

BEZDĚK, V., DYBCZAK, K., KREJDL, A.: Cyclically Adjusted Fiscal Balance – OECD and ESCB Methods. Finance a úvěr, 2003, roč. 53, č. 11-12, s. 477-509.

BOUTHEVILLAIN, C., et a.: Cyclically adjusted budget balances: An alternative approach. European Central Bank, 2001, Working paper č. 77, s. 1-72

BLOCK, S. A.: Elections, Electoral Competitiveness, and Political Budget Cycles in Developing Countries. Center for International Development at Harvard University, 2002, Working paper č. 78, s. 1-36.

BRENDER, A., DRAZEN, A.: Political Budget Cycles In New Versus Established Democracies, 2004. Dostupný na: www.nber.org

BRENDER, A., DRAZEN, A.: How Do Budget Deficits and Economic Growth Affect Reelection Prospects? Evidence from a Large Cross-Section of Countries. 2006. Dostupný na: www.nber.org

BRENDER, A., DRAZEN, A.: Electoral Economics in New Democracies: Affecting Attitudes About Democracy. 2007. Dostupný na: www.nber.org

CAPLAN, B.: The Myth of the Rational Voter. 1. vyd. Princeton: Princeton University Press, 2007. 209 s. ISBN:0-691-12942-8.

CLARK, W. R., GOLDBERGER, M., GOLDBERGER, S. N.: Fiscal Policy and the Democratic Process in the European Union. 2004. Dostupný na: <http://eup.sagepub.com/cgi/content/abstract/3/2/205>

CONVERSE, N., KAPSTEIN, E. B.: The Economics of Young Democracies: Policies and Performance. Centre for Global Development, 2006, Working paper č. 85, s. 1-59.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Makroekonomické údaje. [online] 2009. cit. [2010-06-05] s. 20. Dostupný na [www: http://www.czso.cz/](http://www.czso.cz/)

DONAHUE, K., WARIN, T.: The Stability and Growth Pact: A European Answer to the Political Budget Cycle? Middlebury College Economics Discussion Paper, 2006, č. 6, s. 1-24.

DRAZEN. A.: Political Business Cycle After 25 Years, 2000. Dostupný na: www.nber.org

DRAZEN, A.: Political Economy in Macroeconomics. 1. vyd. Princeton: Princeton University Press, 2002. 775 s. ISBN: 0-691-09257-5.

DRAZEN, A.: Is There a Difference Political Economy for Developing Countries? Issues, Perspectives, and Methodology. 2006. Dostupný na: www.nber.org

DRAZEN, A., ESLAVA, M.: Reconciling Fiscal Conservatism and Political Fiscal Cycles. 2003. Dostupný na: www.economia.uniandes.edu.co/share/pdf_doc/home/foros/lacea/lacea2003/marcela_eslava.pdf

DRAZEN, A., ESLAVA, M.: Pork Barrel Cycles. 2006. Dostupný na: www.nber.org

ESLAVA, M.: The Political Economy of Fiscal Policy: Survey. Inter-American Development Bank, 2006, Working paper 583, s. 1-35.

EUROSTAT. Statistics. [online] 2009. cit. [2010-06-19] s. 20. Dostupný na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

FEDERAL MINISTRY OF FINANCE. Budget at a Glance. [online] 2009. cit. [2010-06-12] s. 24. Dostupný na: http://english.bmf.gv.at/Budget/_start.htm

FRANZESE, R., JUSKO, K. L.: Political-Economic Cycles. 2005. Dostupný na: www.personal.umich.edu/~franzese

FRANZESE, R.: Electoral and Partisan Manipulation of Public Debt in Developed Democracies, 1956-90. 1998. Dostupný na: www.personal.umich.edu/~franzese

GREGOR, M.: Nová politická ekonomie. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. 315 s. ISBN: 80-246-1066-3.

HAGEMANN, R.: The Structural Budget Balance. The IMF's Methodology. 1999. Dostupný na: www.imf.org

HAGEN, T.: Estimating the Effect of Parliamentary Elections on Primary Budget Deficit in OECD Countries. *Economics Bulletin*, 2007, roč. 8, č. 8, s. 1-5.

HALPERIN, M. H., SIEGLE, J. T., WEINSTEIN, M. M.: *The Democracy Advantage. How Democracies Promote Prosperity nad Peace*. 1. vyd. New York: Routledge, 2005. 290 s. ISBN 0-415-95052-X.

HLOUŠEK, V.: *Konfliktní linie, stranické systémy, politické strany v Rakousku 1860–2006*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. 273 s. ISBN: 978-80-210-4484-5.

HOLMAN, R. a kol.: *Dějiny ekonomického myšlení*. 2. vyd. Praha: H. C. Beck, 2001. 541 s. ISBN: 80-86131-49-1.

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *World Economic Outlook Databases*. [online] 2009. cit. [2010-06-15] s. 20 a 24. Dostupný na: <http://www.imf.org/external/data.htm>

INTERNATIONAL LABOR ORGANIZATION. *Laborsta*. [online] 2008. cit. [2010-06-14] s. 20 a 24. Dostupný na: http://www.ilo.org/global/What_we_do/Statistics/lang--en/index.htm

KAUFMANN, D., KRAAY, A., MASTRUZZI, M.: *Governance Matters V: Governance Indicators for 1996 – 2007*. 2008. Dostupný na www.worldbank.org/wbi/governance/

MALÍŘ, J., MAREK P., a kol.(2005): *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861 – 2004*. 2. díl: 1938-2004. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2005. 1021 s. ISBN: 807239178X.

MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Státní závěrečný účet*. [online] 1996 - 2007. cit. [2010-06-20] s. 20. Dostupný na: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/>

MINK, M., DE HAAN, J.: *Are There Political Budget Cycles in the Euro Area?* 2005. Dostupný na: http://congress.utu.fi/epcs2006/docs/D6_mink.pdf

VAN DEN NOORD, P.: *The size and role of automatic fiscal stabilizers in the 1990 and beyond*. OECD, 2000, Working paper č. 230, s. 31.

NOVÁK, M., LEBEDA, T. a kol. (2004): *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2004. 485 s. ISBN: 8086473880.

OECD *Economic Surveys: Czech republic*. 1997, 1999, 2001, 2003, 2004, 2006, 2008, 2010. Dostupný na: www.oecd.org

OECD Economic Surveys: Austria. 1997, 1999, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009. Dostupný na: www.oecd.org

PERSSON, T., ROLAND, G., TABELLINI, G.: How Do Electoral Rules Shape Party Structures, Government Coalitions, and Economic Policies? 2003. Dostupný na: www.nber.org

PERSSON, T., ROLAND, G., TABELLINI, G.: Electoral rules and government spending in parliamentary democracies. 2006. Dostupný na: <http://www.econ.berkeley.edu/~groland/pubs/ms.pdf>

PERSSON, T., SVENSSON, L.: Why a Stubborn Conservative Would Run a Deficit: Policy with Time Inconsistent Preferences. Quarterly Journal of Economics, 1989, č. 104, s. 325-346.

PERSSON, T., TABELLINI, G.: Political Economics – Explaining Economic Policy. 1. vyd. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology, 2000. 533 s. ISBN 0-262-66131-4.

PERSSON, T., TABELLINI, G.: The Economic Effect of Constitutions: What Do the Data Say? 2003. Dostupný na: www.people.fas.harvard.edu/~iversen/PDFfiles/Persson&Tabellini2003.pdf

PERSSON, T., TABELLINI, G.: The Economic Effect of Constitutions. 1. vyd. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology, 2003a. 306 s. ISBN 0-262-16219-9.

PERSSON, T., TABELLINI, G.: Democratic capital: The nexus of political and economic change. INNOCENZO GASPARINI INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH, 2006, Working paper č. 308, s.1-48.

PŠEJA, P.(2005): Stranický systém české republiky. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 202 s. ISBN: 80-7325-069-1.

ROGOFF, K.: Equilibrium Political Budget Cycle. 1990. Dostupný na: www.jstor.org

ROSE, S.: Do fiscal rules dampen the political business cycle? Public choice, 2006, č. 128, s. 407-431.

SCHNEIDER, O., KREJDL, A.: Strukturální schodky veřejných rozpočtů v ČR. Finance a úvěr, 2000, roč. 50, č. 3, s. 160-174.

SCHRATZENSTALLER, M., WAGENER, A.: The Austrian Income Tax Tariff, 1955-2006. 2008. Dostupný na: http://www.wiwi.uni-hannover.de/sopo/people/wagener/papers/austria_tax.pdf

SCHUKNECHT, L.: Fiscal policy cycles and public expenditure in developing countries. Public Choice, 2000, č. 102, s. 115-130.

SHI, M., SVENSSON, J.: Political budget cycles: Do they digger across countries and why? Journal of Public Economics, 2004a, s. 1367-1389.

SHI, M., SVENSSON, J.: Political Budget Cycles: A Review of Recent Developments. 2004b. Dostupný na [www: www.ecopapers.repec.org](http://www.ecopapers.repec.org)

SLANÝ, A.: Ekonomické prostředí a konkurenceschopnost. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 325 s. ISBN 9788021050563.

STATISTIC AUSTRIA. Index A-Z. [online] 2010. cit. [2010-06-12] s. 24 Dostupný na: http://www.stat.at/web_en/statistics/index_a_z/index.html

STREB, J. M.: Signaling in Political Budget Cycles: How Far Are You Willing to Go? 2005. Dostupný na: www.ecopapers.repec.org

STRMISKA, M., HLOUŠEK, V., KOPEČEK, L., CHYTILEK, R.: Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s. 727. ISBN 80-7367-038-0.

Transparency International: index vnímání korupce. Dostupný na [www: www.transparency.org](http://www.transparency.org)

TUFTE, E. R.: Political Control of the Economy. 2. vyd. Princeton: Princeton University Press, 1978. 168 s. ISBN: 0-691-02180-5.

ŽÁK, M., a kol.: Vnitřní a vnější podmínky restrukturalizace a hospodářská politika v ČR. 1. vyd. Praha: Nakladatelství OECONOMICA, 2001. 244 s. ISBN 80-245-0257-7.